

Journal of Society and Politics Essays

Vol 3, No 10, Summer 2025

Journal Homepage: <https://sanad.iau.ir/journal/jsp>

Online ISSN: 2981- 1236

Research Paper

The Relationship between the Foreign Policy Discourse of the Moderation Government with the Ideology of the Islamic Revolution

Hamed Alizadeh: Department of Political Science, Qo.C., Islamic Azad University, Qom, Iran.

Mohammad Hassan Elahimanesh: ¹ Department of Political Science, Qo.C., Islamic Azad University, Qom, Iran.

Ali Shirkhani: Department of Political Science, Qo.C., Islamic Azad University, Qom, Iran.

Received: 2025/08/04, PP: 115-132, Accepted: 2025/09/21

Abstract

The Islamic Revolution of Iran, which brought about significant changes in domestic and international spheres, laid the foundation for a new ideology centered on the core signifier of Shi'ite Islam, influencing all institutions of the state. The Islamic Revolution introduced a novel discourse with new teachings, aiming for transformation across all domains. Its profound impact has been such that the foreign policies of all subsequent Iranian governments have been shaped by the ideological principles of this revolution. This article aims to examine the influence of the ideology of the Islamic Revolution on the foreign policy of Hassan Rouhani's administration, seeking to answer this question: what is the relationship between the ideology of the Islamic Revolution and the discourse of Rouhani Government's foreign policy? The research is conducted using Laclau and Mouffe's discourse analysis theory. Findings indicate that the "moderation discourse" of Rouhani's government was built upon the central signifier of balance. His foreign policy, through a flexible interpretation of the Islamic Revolution's ideology, established within its The field of discourse momentes and signs such as de-escalation, balancing relations between East and West, reconciling realism and idealism, mutual respect in international relations, adherence to international laws and institutions, and negotiation as a means to resolve the nuclear issue. Thus, the discourse and identity of Rouhani's foreign policy, formed through differentiation from the hardline, justice-centered discourse of Mahmoud Ahmadinejad's government, was influenced by that segment of the Islamic Revolution's ideology which, while rejecting both domination and subjugation, advocates adherence to international law, peaceful coexistence, and the principles of dignity, wisdom, and expediency. By highlighting these elements and marginalizing others, such as support for the oppressed, struggle against the hegemonic order, exporting the revolution, opposition to international institutions, and ideological idealism, the discourse of moderation introduced a new identity in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran.

Keywords: Ideology, Islamic Revolution, Foreign Policy, Discourse, Rouhani Government.

Citation: Alizadeh, Hamed; Elahimansh, Mohammad Hassan; Shirkhani, Ali. (2025). The Relationship between the Foreign Policy Discourse of the Moderation Government with the Ideology of the Islamic Revolution. *Journal of society and Politics*, vol 3, No 10, Shiraz, pp: 115-132.

1. Corresponding author: **Mohammad Hassan Elahimanesh**, Email: mhe038@iau.ir Phone number: 09125000036

Extended Abstract

Introduction

The occurrence of the Islamic Revolution in Iran, which brought significant changes in domestic and international spheres, laid the foundation for a new ideology rooted in the central signifier of Shi'a Islam, influencing all institutions of the state. The Islamic Revolution introduced a novel discourse with new teachings, aiming for transformation across all domains. The profound impact of the Islamic Revolution has been such that the foreign policy of all successive governments has been influenced by the ideological teachings of this revolution. However, depending on policymakers' perspectives, the internal and international context, the nature of relations between governments and other state institutions, and the role of the Islamic Republic of Iran in regional and international order, the extent of the influence of the Islamic Revolution's ideology on the nature and performance of governments, particularly in foreign policy, has varied. Given the necessity and importance of producing scholarly works on the relationship between the ideology of the Islamic Revolution and governmental policies, this research analyzes the relationship between the ideological discourse of the Islamic Revolution and the foreign policy discourse of Hassan Rouhani's administration. The main research question is as follows: What is the relationship between the ideology of the Islamic Revolution and the foreign policy discourse of Rouhani's government?

Methodology

Discourse analysis is a post-structuralist theory developed by Michel Foucault, Fairclough, Ernesto Laclau, and Chantal Mouffe. In this study, the core elements of Laclau and Mouffe's discourse analysis theory are introduced and subsequently applied to

understand the influence of the ideology of the Islamic Revolution on the foreign policy discourse of Hassan Rouhani. Key concepts in Laclau and Mouffe's theory include the central signifier, floating signifiers, the field of discursivity, identity, hegemony, the logic of equivalence and difference, elements and moments, othering, and strategies of emphasis and marginalization. Discourse analysis, by highlighting the constructed nature of discourses and identities and the struggle for hegemony within the discursivity, is the most suitable method for examining the relationship between the foreign policy of the Moderation Government and the ideology of the Islamic Revolution in Iran.

Results and discussion

The discourse of moderation under President Rouhani's government was founded upon the central signifier of balance. By adopting a flexible interpretation of the ideology of the Islamic Revolution, this discourse established floating signifiers and timely elements of that ideology, such as rejecting domination, resisting subjugation, respecting international treaties and agreements, resolving international disputes through peaceful means, accepting judgment based on justice and fairness, promoting cooperation and engagement, playing an active role in international affairs, responding in kind when necessary, prioritizing relations with Islamic countries over non-Islamic ones, and observing dignity, wisdom, and national interest, within its framework of foreign policy discourse. While remaining attentive to the teachings and values of the Islamic Revolution, the government also took into account the national character of the state, thus establishing a balance between national and transnational dimensions. The foreign policy discourse of Hassan Rouhani's administration constituted a sub-discourse within the broader discourse of the Islamic

Revolution. It articulated its identity according to the signifiers of expediency (*maslaha*) and wisdom (*hikmat*), shaped by the country's conditions and the structure of the international system. By rejecting the signifiers of the hardline, justice-oriented discourse of Mahmoud Ahmadinejad's government, Rouhani's administration distanced itself from that previous discourse and instead institutionalized those aspects of the Islamic revolutionary ideology that could facilitate the lifting of sanctions and the reduction of tensions. Rouhani's foreign policy discourse represented an interpretation of certain articles of the Constitution of the Islamic Republic of Iran that emphasize de-escalation with the surrounding world, respect for international agreements, solving societal and public problems, and fostering constructive relations with Islamic countries. Within this discursive framework, principles such as national interest and expediency were prioritized as guiding tenets of foreign policy. Although the discourse of moderation was part of the wider discursive cycle of Iran's Islamic revolutionary ideology, it exhibited significant distinctions and differences compared to the principled, justice-oriented discourse of the previous administration. Moreover, the domestic circumstances and the prevailing international discourse compelled the discourse of moderation to adopt signifiers suitable for resolving the nuclear case and lifting economic sanctions.

Conclusion

In Dr. Hassan Rouhani's Moderation discourse, compared to other discourses within the Islamic Revolution, milder interpretations of ideological issues and topics were sought. In this approach, emphasis was placed on national interests; since Moderation ideologism requires maintaining a balance between

realistic and idealistic aspects, or between the national and transnational objectives of the Islamic Republic. Moderation ideologism aimed to uphold the fundamental principles and core values of the Islamic Republic's foreign policy, while adhering to balance and moderation in pursuing national and transnational goals, avoiding any form of extremism or excess.

Naturally, certain signifiers of the ideology of the Islamic Revolution, such as pan-Islamism, Islamic internationalism, confrontation with the hegemonic system, rejection of the existing international order, and support for the oppressed and liberation movements, had no place within the discursive framework of the Moderation government. This was because the central signifier of moderation and the discursive identity of Rouhani's administration necessitated efforts to reduce tensions with the hegemonic system and the current international structure, emphasizing mutual respect, resolving issues through diplomacy, peaceful coexistence, expanding international relations, lifting sanctions, and engaging in dignified dialogue rather than threats.

References

- 1-Ajili, Hadi, & Afsharian, Rahim. (2016). The Discourse of Moderation in the Foreign Policy of the Eleventh Government. *Strategic Policy Research*, 5(19), pp. 43–73. [In Persian]
- 2-Bagheri Doulatabadi, Ali, & Shafiee Seifabadi, Mohsen. (2021). Iran's Foreign Policy from 1978 to 2021: An Insider's Perspective. Tehran: Tisa. [In Persian]
- 3-Tajik, Mohammad Reza, & Dehqani Firoozabadi, Seyed Jalal. (2003). Patterns of Exporting the Revolution in Foreign Policy Discourses. *Rahbord*, 15, pp. 61–80. [In Persian]
- 4-Jalalizadeh, Hadi. (2018). A Comparative Study of the Foreign Policies of Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani from the Perspective of Discourse Analysis. Master's thesis, Yazd University. [In Persian]
- 5-Hajimineh, Rahmat. (2013). The Foreign Policy of Moderation from the Perspective of Role. In Ziya al-Din Sabouri (Ed.), *Proceedings of the Conference on Moderation Foreign Policy*. 6th Annual Conference of the Iranian International Studies Association, in collaboration with the Vice Presidency for Education and Research and the Office of Political and International Studies, Ministry of Foreign Affairs. [In Persian]
- 6-Dehqani Firoozabadi, Seyed Jalal. (2014). The Discourse of Moderation in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran. *Foreign Policy Quarterly*, 28(1), pp. 1–39. [In Persian]
- 7-Dehghani Firoozabadi, Seyed Jalal, & Ataee, Mahdi. (2016). Nuclear Discourses in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran. Tehran: Center for Strategic Studies. [In Persian]
- 8-Akbarzadeh, Shahram and Conduit, Dara.(2016), *Iran in the World: President Rouhani's Foreign Policy*, Palgrave Macmillan New York.
- 9-Dabirimehr, Amir and Tabatabai Fatmi, Malihe. (2014). Laclau and Mouffe's Theory of Discourse, *Journal of Novel Applied Sciences*, 3 (11),pp 1283-1287.
- 10-Howarth, D. J., & Stavrakakis, Y. (2000). Introducing discourse theory and political analysis.
- 11-In D. J. Howarth, A. J. Norval & Y. Stavrakakis (Eds.), *Discourse theory and political analysis: Identities, hegemonies and social change* (pp. 1-23). Manchester:
- 12-Khalaji A.(2007). 1997-2005. "Theoretical Discrepancies and Political Failure in the Reformist Discourse" (1997-2005)", PhD thesis, Political Science, Tehran University
- Laclau and Chantal Mouffe, *Journal Communication Spectrum: Capturing New Perspectives in Communication* , Vol. 11(1) pp. 1-11.
- 13-Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. Verso Books.
- 14-Manchester University Pres Narwaya,Gunter.(2021), *discourse Analysis in the Perspective of Ernesto*.
- 15-Rezaei, Ali Akbar, & Mohammadi Moghaddam Abdehgah, Ardeshir. (2022). An Examination of the Diplomacy of the Islamic Republic during Hassan Rouhani's Presidency. *Afaq-e-Insani*, 60, pp. 37–52. [In Persian]
- 16-Rezaei, Alireza, & Tarabi, Ghasem. (2013).The Foreign Policy of Hassan Rouhani's Government: Constructive Engagement within the Framework of a Development-Oriented State. *International Political Research*, 11(15), pp. 131–161. [In Persian]
- 17-Rouhani, Hassan. (2010). Foreign Policy and the Future of Iran's Oil and Gas. *Foreign Relations Quarterly*, 2(3), pp. 3–37. [In Persian]
- 18-Rouhani, Hassan. (2013). President: Speak to Iran with Respect, Not Sanctions. *Donya-e Eqtesad Newspaper*, News ID: 2745137. [In Persian]

- 19-Rouhani, Hassan. (2013). Speech at the Meeting of Members of the Asia Society of the U.S. Council on Foreign Relations. [In Persian]
- 20-Rouhani, Hassan. (2019). In Meeting with the Emir of Qatar: Rouhani Stated, "Cooperation with Neighboring Countries is a Fixed Principle of Iran's Foreign Policy." IRNA News Agency, News ID: 83354348. Available at: <https://www.irna.ir/news/83354348/> [In Persian]
- 21-Ghoureishi, Fardin, Alizadeh Eghdam, Mohammad Bagher, & Zaier Kaabeh, Rahim. (2017). The Evolution of the Discourse of Justice in Iran: A Case Study of the Governments of Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani. *Economic Sociology and Development Journal*, 6(2), pp. 143–180. [In Persian]
- 22-Golparvar, Majid, Mohammadi, Zahra, & Naji, Hanna. (2024). A Comparative Study of the Impact of Dominant Islamic Revolution Discourses in the Cabinets of Ahmadinejad and Rouhani on Iran's Foreign Policy. *Revolution Studies*, 2(3), pp. 223–244. [In Persian]
- 23-Mohammadnia, Mehdi. (2015). A Comparative Analysis of the Foreign Policies of Principlist and Moderation Governments. *Policy Studies*, 2(1), pp. 175–204. [In Persian]
- 24-Mahmoudi Kia, Mohammad. (2018). The Logic and Worldview of Hassan Rouhani's Foreign Policy. *Political and International Research, Islamic Azad University, Shahreza Branch*, 34, pp. 151–178. [In Persian]
- 25-Walton, Sara. (2014). Engaging with a Laclau & Mouffe informed discourse analysis: a proposed framework, *Qualitative Research in Organizations and Management*, 9(4), pp. 351-370.
- 26-Zaccara, Luciano (2020), *Foreign Policy of Iran under President Hassan Rouhani's First Term (2013–2017)*, Palgrave Macmillan Singapore.

مقاله پژوهشی

نسبت گفتمان سیاست خارجی دولت اعتدال با ایدئولوژی انقلاب اسلامی

حامد علیزاده: گروه علوم سیاسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

محمدحسن الهی منش^۱: گروه علوم سیاسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

علی شیرخانی: گروه علوم سیاسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۳ صص ۱۱۵-۱۳۲ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۳۰

چکیده

وقوع انقلاب اسلامی ایران که با تغییرات عمده‌ای در حوزه داخلی و خارجی همراه بود پایه‌گذار ایدئولوژی نوینی شد که بر مبنای دال مرکزی اسلام شیعی شکل گرفت و همه ارکان کشور را تحت تأثیر قرار داد. انقلاب اسلامی ایران حامل گفتمانی نو با آموزه‌هایی نو بود و به دنبال دگرگونی در همه عرصه‌ها بود. تأثیرات سترگ انقلاب اسلامی به نحوی بود که سیاست خارجی همه دولت‌های مستقر، متأثر از آموزه‌های ایدئولوژی این انقلاب اسلامی است. این مقاله در پی شناخت تأثیر ایدئولوژی انقلاب اسلامی بر سیاست خارجی دولت روحانی است و این سوال را مطرح می‌کند که چه نسبتی میان ایدئولوژی انقلاب اسلامی و گفتمان سیاست خارجی دولت روحانی وجود دارد؟ پژوهش با بهره‌گیری از نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موف انجام شده است و یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد گفتمان اعتدال دولت روحانی براساس دال مرکزی توازن بنا شده بود و سیاست خارجی دولت او با قرائتی منعطف از ایدئولوژی انقلاب اسلامی، دال‌ها و دقایق مانند تنش‌زدایی، موازنه میان شرق و غرب، موازنه میان واقع‌گرایی و آرمان‌گرایی، رابطه بر اساس احترام متقابل، احترام به قوانین و نهادهای بین‌المللی و مذاکره برای حل مساله هسته‌ای را در حوزه گفتمان‌گذاری تثبیت کرد. بنابراین گفتمان و هویت سیاست خارجی دولت روحانی که در غیریت‌سازی با گفتمان دولت اصول‌گرای عدالت‌محور احمدی‌نژاد شکل گرفته بود، متأثر از آن بخش از ایدئولوژی انقلاب اسلامی بود که ضمن نفی سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، خواستار پابندی به قوانین بین‌المللی، هم‌زیستی مسالمت‌آمیز و رعایت اصل عزت، حکمت و مصلحت بود. گفتمان اعتدال با برجسته‌سازی این دال‌ها و به حاشیه‌رانی دال‌هایی مانند حمایت از مستضعفان، مبارزه با نظام سلطه، صدور انقلاب، مخالفت با کارکرد نهادهای بین‌المللی و آرمان‌گرایی، حامل هویتی نو در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بود.

واژه‌های کلیدی: ایدئولوژی، انقلاب اسلامی، سیاست خارجی، گفتمان، دولت روحانی

استناد: علیزاده، حامد؛ الهی منش، محمدحسن؛ شیرخانی، علی. (۱۴۰۴). نسبت گفتمان سیاست خارجی دولت اعتدال با ایدئولوژی انقلاب اسلامی.

فصلنامه جستارهای جامعه و سیاست، سال ۳، شماره ۱۰، شیراز، صص ۱۱۵-۱۳۲.

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران که در سال ۱۳۵۷ خورشیدی، طومار حکومت پهلوی را در هم پیچید و نظام و سیستم نویی را در ایران برقرار کرد، از پدیده‌های شگفت‌انگیز و تأثیرگذار قرن بیستم بود. این انقلاب، با رد دال‌های گفتمان نظام پهلوی، نظام گفتمانی جدیدی را براساس ایدئولوژی اسلام شیعی ابداع کرد و از مفاهیمی مانند منافع ملی، حکومت‌بندی، قدرت ملی، ارزش‌های ملی، مصالح ملی و تعاریف جدیدی ارائه داد.

در فرایند انقلاب اسلامی، گفتمانی هژمونیک شکل گرفت که با تمامی بداعتش ریشه در سنت دیرینه اسلام داشت، همان‌گونه که در بستر گفتمان انقلابی، اسلام دینی تعریف شده است که «سیاستش در عبادتش ... و عبادتش در سیاستش مدغم است»، قدرت را نیز در یک رابطه سازواره با معرفت (دینی-عرفانی) تعریف کرده بود. در بستر این گفتمان، دین پیامبر اسلام (ص) رسالت «وارد کردن یک بعد معنوی در زندگی سیاسی: کاری کردن این زندگی سیاسی، برخلاف همیشه، به جای آنکه مانعی در مقابل معنویت باشد، ظرف آن، طغیان آن باشد» را بر دوش دارد، در بستر و فرایند انقلاب، مذهب هم به مثابه فن‌آوری تولید و اعمال قدرت، هم به عنوان «راه» و «هدف» و نیز در نقش شناسنده حقیقت در حوزه سیاسی جلوه‌گر شد (تاجیک و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۲: ۶۶).

انقلاب اسلامی که بر بستر ایدئولوژی اسلام شیعی شکل گرفته بود، درصدد ساخت نظام ارزشی متفاوت و بل، متضاد از نظام پیشین برآمد و نظامی آرمانی را برای هواداران و حامیان ترسیم کرد. ایدئولوژی انقلاب اسلامی با رد و به حاشیه‌رانی ایدئولوژی‌هایی مانند مارکسیسم، لیبرالیسم، ناسیونالیسم، سوسیالیسم، مشروطه و ...، خود بر صدر نظام تازه تأسیس نشست و با برجسته‌سازی دال‌هایی مانند جهان‌بینی توحیدی، رهبری امام، همه‌گستر کردن و حاکمیت قوانین اسلام، هم‌نشینی سیاست با دیانت، عرفانی کردن سیمای سیاست، عدالت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، توده‌باوری و نهضت‌های اجتماعی، سعی کرد تصویری مطلوب و آرمانی از جامعه ارائه دهد و دین اسلام را بر حیات جمعی و سیاسی ایرانیان پرتو افکن کند. ایدئولوژی انقلاب اسلامی در بعد سیاست خارجی هم، پیام‌آور تغییرات عمده‌ای بود و ایرانی که در دوره پهلوی هم‌نشین و همراه غرب بود، ناگهان شعار «نه شرقی، نه غربی» را سرلوحه سیاست خارجی خود قرار داد و امت‌گرایی را به جای ملی‌گرایی نشانده، بر دفاع از حقوق مسلمانان و مستضعفان جهان تأکید وافر کرد، نظم موجود در نظام بین‌الملل را رد کرد، با سلطه غرب و آمریکا به ستیز برخاست، رژیم صهیونیستی را غاصب و پایمال کننده حقوق فلسطینیان خواند و برای نابودی آن از هیچ کوششی دریغ نکرد، سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی را ناکارآمد و توجیه‌گر نظام سلطه دانست و با به حاشیه راندن مولفه‌های اقتصادی، درصدد انقلابی جهانی برآمد و با اتخاذ سیاست موازنه منفی در مقابل دو ابرقدرت شرق و غرب، سیاست خارجی مواجعه جویانه و تقابلی را اتخاذ کرد.

کابینه‌ها و دولت‌هایی که بعد از انقلاب ۱۳۵۷، قدرت اجرایی را در اختیار گرفتند، لاجرم تحت تأثیر گفتمان ایدئولوژیک انقلاب اسلامی بودند، حال به اقتضاء نوع نگاه دولتمردان این کابینه‌ها، شرایط نظام داخلی و بین‌الملل و نوع ارتباط دولت‌ها با دیگر ارکان حکومت و نقش آفرینی جمهوری اسلامی ایران در نظم منطقه‌ای و بین‌المللی، میزان تأثیر ایدئولوژی انقلاب اسلامی بر ماهیت و عملکرد دولت‌ها به ویژه در عرصه سیاست خارجی متفاوت بوده است. این پژوهش بنا به ضرورت و اهمیت تألیف آثاری در زمینه ارتباط ایدئولوژی انقلاب اسلامی با دولت‌ها، نسبت گفتمان ایدئولوژی این انقلاب با سیاست خارجی دولت حسن روحانی را تجزیه و تحلیل می‌کند. روش و نظریه پژوهش، نظریه گفتمان لاکلا و موف است.

پیشینه تحقیق

عنوان	نویسندگان	سال انتشار	سوال اصلی	یافته‌ها
منطق و جهان‌نگرش سیاست خارجی دولت روحانی	محمودی‌کیا	۱۳۹۷	منطق اقدام در عرصه سیاست خارجی دولت روحانی بر کدام اصل استوار بوده است؟	منطق اقدام در عرصه سیاست خارجی دولت یازدهم تا حد بسیاری متأثر از راهبرد چندجانبه‌گرایی است و این‌که منطق یادشده در چهارچوب یک جهان‌نگرش خاص و ملهم از بن‌نگرش‌های دینی و ارزشی محیط سیاسی داخلی، بر اساس ویژگی ضد هژمونیک‌گرایی انتظام یافته است.
بررسی تطبیقی سیاست خارجی دولت‌های اصول‌گرا و اعتدال	محمدنیا	۱۳۹۴	چگونه می‌توان ناپایداری‌ها در اولویت‌های سیاست خارجی این دو دولت را توضیح داد؟	ساختاری متفاوت هنجاری داخلی و بین‌المللی عامل اصلی رویکردهای سیاست خارجی ایران در دولت اصول‌گرا و اعتدال‌گرا بود.
گفتمان اعتدال در سیاست خارجی دولت یازدهم	آجیلی و افشاریان	۱۳۹۵	دال مرکزی در گفتمان اعتدالی سیاست خارجی دولت یازدهم کدام است؟	«تعامل موثر و سازنده»، دال مرکزی گفتمان اعتدال سیاست خارجی دولت یازدهم است.
سیاست خارجی دولت اعتدال‌گرا در عرصه نقش	حاجی‌مینه	۱۳۹۲	تغییرات گفتمانی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و ظهور سیاست خارجی اعتدال‌گرا پس از انتخابات اخیر ریاست جمهوری را چگونه می‌توان از منظر نظریه نقش تبیین کرد؟	هویت تصمیم‌گیرندگان به عنوان مجموعه‌ای از معانی به نقش آنها شکل می‌دهد در نتیجه با تغییر هویت تصمیم‌گیرندگان دستگاه دیپلماسی ما شاهد تغییر گفتمان حاکم بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نیز خواهیم بود.
بررسی دیپلماسی جمهوری اسلامی در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی	رضایی و محمدی مقدم آبده‌گاه	۱۴۰۱	عملکرد دستگاه دیپلماسی دولت روحانی چگونه بود؟	دستگاه دیپلماسی دولت روحانی در حل مسئله هسته‌ای توانست در مدت زمان کوتاهی مسئله هسته‌ای ایران را از حالت امنیتی به حالت معمول و بی‌خطر تبدیل نماید همچنین در ارائه یک چهره مطلوب در عرصه جهانی که تابع قوانین و رژیم‌های بین‌المللی باشد نیز عملکردی مطلوب از خود نشان داد.
ایران در جهان: سیاست خارجی دولت روحانی	اکبرزاده و کاندویت	۲۰۱۶	اولویت‌های اصلی سیاست خارجی دولت روحانی کدام است؟	بازسازی اقتصاد ایران، پایان دادن به مناقشه هسته‌ای، بازسازی روابط با ایالات متحده و اصلاح روابط با همسایگان، اولویت‌های اصلی سیاست خارجی دولت روحانی است.
سیاست خارجی ایران تحت دوره اول روحانی (۲۰۱۷-۲۰۱۳)	ذاکارا	۲۰۲۰	-	مجموعه‌ای از مقالات گردآوری شده.

چهارچوب نظری

تحلیل گفتمان از نظریه‌های پساساختارگرایانه‌ای است که توسط میشل فوکو، فرکلاف و ارنستو لاکلا و شنتال موف مطرح شده است. در این پژوهش عناصر اصلی نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موف مطرح می‌شود و در ادامه از این نظریه برای فهم تأثیر ایدئولوژی انقلاب

اسلامی بر گفتمان سیاست خارجی حسن روحانی استفاده می‌شود. نظریه گفتمان لاکلا و موف، نظریه‌ای درباره تضاد و منازعه بر سر هویت است. با وجود این که ممکن است این منازعه است پاسخی به یک حادثه خاص یا بحران معنا باشد، اما روابط اجتماعی هرگز نمی‌تواند به هویت عینی مورد ادعا دست یابد (Walton, 2014: 356).

گفتمان: به عقیده لاکلا و موف، گفتمان به معنای پدیده‌های برساخته اجتماعی است که جامعه فی‌النفسه براساس آنها شکل می‌گیرد. در تعریفی دیگر، لاکلا و موف معتقدند گفتمان «کلیت ساختاریافته‌ای است که از عمل بیان حاصل می‌شود» توصیف می‌شود (Laclau & Muffe, 2001: 105).

هوارث و استاوراکاکیس، معتقدند که «تحلیل گفتمان به عمل تحلیل مواد خام تجربی و اطلاعات به عنوان اشکال گفتمانی اشاره دارد.» در این معنا، مواد و اطلاعات تجربی به عنوان مجموعه‌ای از رویه‌های دلالت‌گر تلقی می‌شوند که از طریق آنها یک «واقعیت» خاص به صورت گفتمانی شکل می‌گیرد و «بنابراین شرایطی را فراهم می‌کند که سوژه‌ها را قادر می‌سازد دنیای اشیاء، کلمات و رویه‌ها را تجربه کنند» (Stavrakakis, 2000: 4 & Howarth).

دال مرکزی و شناور: دال مرکزی یک شخص، نماد یا مفهومی که سایر دال‌ها پیرامون آن جمع‌آوری و بیان می‌شوند. دال مرکزی به گفتمان انسجام می‌بخشد و سایر دال‌ها را جذب می‌کند (Khalaji, 2007: 54). به عنوان مثال، در گفتمان آزادی از نظر آیت‌الله طالقانی، توحید دال مرکزی است و سایر دال‌ها معنای خود را در سایه آن به دست می‌آورند. دال‌های شناور دال‌هایی هستند که گفتمان‌های مختلف سعی در معنا بخشیدن به آنها دارند (Dabirimehr & Tabatabai Fatmi, 2014: 1284).

منطق هم‌ارزی و تفاوت: فرآیند تثبیت معنا از طریق چیزی که لاکلا و موف آن را «نقطه هم‌ارزی» و «نقطه تفاوت» می‌نامند، رخ می‌دهد. هر تلاشی برای ایجاد معنا، همیشه از فرآیند تمایز و روابط هم‌ارزی عبور خواهد کرد. این دو فرآیند، معنا را در رابطه سازنده خود با موجودیت‌های دیگر تولید می‌کنند (Narwaya, 2021: 5).

عنصر و وقته: دال‌های شناوری هست که معنای آنها هنوز ثابت نشده و در یک گفتمان گنجانده نشده است. در واقع، گفتمان‌های مختلف سعی می‌کنند به آنها معنا ببخشند. وقته‌ها، دال‌هایی هست که حول دال مرکزی جمع می‌شوند و گفتمان‌ها می‌کوشند به آنها معنا ببخشند (Dabirimehr & Tabatabai Fatmi, 2014: 1284).

هژمونی: هژمونی را می‌توان به عنوان فرآیند تولید معنا تعریف کرد و به عنوان ابزاری مهم برای تثبیت روابط قدرت در نظر گرفت. هژمونی نوعی منطق سیاسی است که «اجماع» ایجاد می‌کند، قدرت را به واقعیت تبدیل می‌کند و به جای استفاده از زور، از تکنیک‌های اقناع برای اعمال سلطه خود استفاده می‌کند (Dabirimehr and Tabatabai Fatmi, 2014: 1285).

غیریت‌سازی: هویت گفتمان‌ها در ایجاد و ساخت گفتمان «غیر» و «دگر» هست. به این معنا که گفتمان‌ها با غیریت‌سازی و برساختگی گفتمان‌های دیگر شناخته و هویت می‌یابند. به عنوان مثال هویت گفتمان «لیبرالیسم» در غیریت‌سازی گفتمان‌هایی مانند «مارکسیسم»، «نازیسم» و «فاشیسم» است.

برجسته‌سازی و به حاشیه‌رانی: گفتمان‌ها در منازعات با یکدیگر و برای تثبیت هژمونی خود، سعی می‌کنند نقاط قوت شان را برجسته کنند و نقاط قوت گفتمان‌های رقیب را به حاشیه ببرند. به علاوه گفتمان‌ها، در تلاشند تا نقاط ضعف گفتمان‌های رقیب را برجسته کنند و نقاط ضعف گفتمان خود را کم اهمیت جلوه دهند.

گفتمان سیاست خارجی دولت اعتدال

با انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۹۲، حسن روحانی به عنوان منتخب مردم جایگاه ریاست جمهوری را از آن خود کرد. این انتخابات به انتخاب خطمشی اعتدال‌گرایانه حسن روحانی به عنوان رئیس دولت یازدهم منجر شد. در صحنه عمل و بعد از پیروزی روحانی در انتخابات، وی در نخستین نشست خبری پس از اعلام نتایج، راه نجات اقتصاد کشور را احیای «تدبیر و امید»، با شعار اخلاق، تعامل سازنده با جهان و اعتدال دانست و به صراحت اعلام کرد که بسیاری از سیاست‌ها و اقدامات دولت گذشته نیازمند بازنگری است (جلالی‌زاده، ۱۳۹۷: ۱۰۰).

دقت در برنامه‌های ارائه شده، سخنان و به‌طور کلی، رفتار و نظام گفتمانی سیاست خارجی دولت یازدهم جمهوری اسلامی ایران، نشان از رویکردی میانه در همه بخش‌ها داشت. از نظر روحانی، یکی از موضوعات مهم در بحث سیاست خارجی استفاده از همه ابزارها در کنار اتخاذ روش هوشمندانه و منطقی و دوری از تندروی در سیاست خارجی بود. اتخاذ رویکرد میانه چه در حوزه داخلی و چه در حوزه خارجی در این دولت باعث شده توازن در همه حوزه‌ها خود را نمایان کند و دال مرکزی گفتمان دولت اعتدال تلقی شود (جلالی‌زاده، ۱۳۹۷: ۱۰۰).

روحانی در جمع اعضای انجمن آسیایی شورای روابط بین‌الملل آمریکا در ۵ مهر ۱۳۹۲ نیز به بحث اعتدال پرداخته، در این رابطه می‌گوید: طی سال‌هایی که مسئولیت ریاست جمهوری را برعهده دارم، اعتدال و عقلانیت، راهنمای من در اتخاذ سیاست‌ها و اجرای آنها در همه حوزه‌ها خواهد بود. من با تأکید بر اعتدال، در مبارزات انتخابی شرکت کردم و با فاصله زیاد در انتخابات پیروز شدم. لذا، بر مبنای مأموریت روشنی که از رأی دهندگان دریافت کردم، متعهد به انجام وظیفه در چهارچوب اعتدال هستم که از جمله مستلزم برقراری تعادل، بین واقع بینی و آرمان‌های جمهوری اسلامی (روحانی، الف ۱۳۹۲: ۱).

از آن رو، گفتمان اعتدال، گفتمان حاکم بر سیاست خارجی دولت روحانی بود. دال مرکزی گفتمان اعتدال در عرصه سیاست خارجی، تعادل و توازن بود (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴: ۱). در واقع گفتمان اعتدال تلاش داشت تا خود را به مفاهیمی چون عقل‌گرایی، واقع‌گرایی، توسعه‌گرایی و تحول‌طلبی نموده و در مقابل از مفاهیمی چون خشونت‌گرایی، بنیادگرایی و افراط‌گرایی فاصله بگیرد (سلیمی، ۱۳۹۲: ۳۵-۳۴). دال مرکزی «تعادل» و «توازن» به دنبال ایجاد تعادل همه جانبه میان این عناصر است و در قلب تعادل‌ها، ایجاد رابطه معقول و مناسب بین ضرورت‌های ژئوپلیتیک و تاریخی از یک سو و جهت‌گیری‌های سیاسی و انقلابی از سوی دیگر قرار دارد (سجادپور، ۱۳۹۲: ۳۱).

روحانی با معرفی گفتمان اعتدال، تلاش کرد تا گفتمان سیاست خارجی خود را حول یک نقطه مرکزی، یعنی تعادل و توازن، شکل دهد. او تلاش کرد تا بین «تقابل بازدارنده» به عنوان نقطه مرکزی گفتمان اصول‌گرایی عدالت‌محور و «تسلیم بازدارنده» به عنوان نقطه مرکزی دال اصلاحات، تعادل و توازن برقرار کند و از این طریق، تعامل سازنده را به عنوان نقطه مرکزی گفتمان اعتدال تعیین و بیان کند (باقری دولت‌آبادی و شفیعی سیف‌آبادی، ۱۴۰۰: ۲۸۵).

دال‌های شناور گفتمان سیاست خارجی دولت روحانی

سازگاری میان آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی

گفتمان اعتدال‌گرای روحانی در سیاست خارجی در پی ایجاد سازگاری آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران با واقعیت‌های سیاسی جهان آشوب زده بود. در حقیقت گفتمان اعتدال‌گرا تلاش داشت تا با انجام برخی جرح و تعدیل‌ها در رویکرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در عین رعایت چهارچوب‌ها، اهداف و آرمان‌های اصلی مورد نظر در قانون اساسی و سایر اسناد بالادستی به برخی دستاوردها در سطح بین‌المللی دست یابد. دیدگاه روحانی مبنی بر اعتدال در سیاست خارجی به دوران پیش از انتخاب وی به سمت ریاست جمهوری باز می‌گردد (گل‌پرور و دیگران، ۱۴۰۳: ۲۳۷). او در سال ۱۳۸۹ در مقاله‌ای متذکر شده بود که سیاست خارجی مطلوب برای ایجاد تعادل پویا و تعامل

هم‌افزا میان آرمان‌ها و واقعیت‌ها ناگزیر باید در عین توجه حاصل به مسائل امنیتی از اسارت نگرش امنیت محور محض که عمده‌تاً حاصل تفکر جنگ سرد است، رهایی یابد و به سوی رویکرد توسعه محور (به عنوان هدف غایی سند چشم‌انداز) چرخش کند (روحانی، ۱۳۸۹: ۱۷).

دال سازگاری میان آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی، شرایط را برای حفظ تعادل میان آموزه‌های اسلامی و منافع ملی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مهیا می‌کند و دولت روحانی با آگاهی از لزوم توجه به هر دو اصل منافع ملی و آموزه‌های اسلامی انقلاب، تلاش کرد تا در حوزه گفتمان سیاست خارجی مقدرات و محذورات را لحاظ کرده و از غیریت‌سازی نسبت به دولت‌های دیگر در این حوزه جلوگیری کند. روحانی که منتقد سرسخت سیاست خارجی دولت محمود احمدی‌نژاد بود، از آرمان‌گرایی محض دولت پیشین فاصله گرفت و معتقد بود که در سیاست خارجی باید با تکیه بر دال مرکزی اعتدال میان آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی موازنه و تعادلی ایجاد کرد تا هم ارزش‌های انقلاب اسلامی محفوظ بماند و هم بتواند منافع ملی و خواسته‌های مردم را برآورده کند. چرا که روحانی معتقد بود که سیاست خارجی دولت محمود احمدی‌نژاد با تکیه بر آرمان‌گرایی و طرح شعارهایی مانند مبارزه با نظام سلطه، انکار هولوکاست و بی‌نتیجه بودن تحریم‌ها، واقعیت‌ها و پیچیدگی‌های حوزه سیاست خارجی را درک نکرده و منافع ملی در دوره دولت او تضعیف شد.

گفتمان سیاست خارجی دولت حسن روحانی، سازگاری میان آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی را عین اعتدال و عقلانیت می‌دانست و از تراجم نقش‌ها و تصمیم‌گیری بازیگران در این حوزه جلوگیری می‌کرد. عمده اعضای رده بالای دستگاه سیاست خارجی دکتر حسن روحانی مانند محمدجواد ظریف، عباس عراقچی و مجید تخت‌روانچی، سیاستمدارانی بودند که با درک موقعیت خاص جمهوری اسلامی ایران در نظام بین‌الملل و مسأله هسته‌ای که کشور را در انزوای سیاسی و اقتصادی قرار داده بود، طرح شعارهای انقلابی و خط‌مشی آرمان‌گرایی را در تضاد با منافع و مصلحت کشور می‌دانستند و ضمن پایبندی به اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران کوشیدند تا حل مسأله هسته‌ای، کشور را از زیر بار تحریم‌های رهایی ببخشند.

توازن در روابط با شرق و غرب

زمانی که دولت حسن روحانی زمام امور کشور و سیاست خارجی را در دست گرفت، ایران با کشورهای بلوک غرب رابطه مطلوبی نداشت. چرا که از اواخر دولت اصول‌گرای محمود احمدی‌نژاد، این کشورها تحریم‌های سنگینی علیه جمهوری اسلامی ایران تحمیل کرده بودند. به علاوه، دولت محمود احمدی‌نژاد، سیاست خارجی دولت اصلاحات را به غرب‌گرایی و سازش در مقابل غرب متهم می‌کرد، بنابراین و تقویت روابط با کشورهای آمریکای لاتین، جنبش عدم تعهد و روسیه و چین را در دستور کار قرار داد.

اما حسن روحانی، هویت سیاست خارجی دولت‌ش را در غیریت‌سازی با دولت احمدی‌نژاد قرار داد و خواستار توازن در روابط با شرق و غرب شد. دولت روحانی اعتقاد داشت که جهان غرب بخش عظیمی از قدرت و ثروت را در اختیار دارد و برای حل مشکلات اقتصادی کشور، چاره‌ای جز برقراری روابط با غرب وجود ندارد. بنابراین در گفتمان سیاست خارجی او، تقابل و دگرسازی با غرب کمتر دیده می‌شود و روابط متوازن با شرق و غرب به یکی از دال‌های شناور این گفتمان تبدیل می‌شود.

در دولت حسن روحانی ایران به پای میز مذاکرات هسته‌ای برگشت که عمده اعضای آن قدرت‌های غربی مانند ایالات متحده آمریکا، انگلستان، فرانسه و آلمان بودند. به علاوه بعد از توافق برجام تا زمان خروج دونالد ترامپ از این توافق، ایران صادرات نفت به اتحادیه اروپا را از سر گرفت و حسن روحانی و محمدجواد ظریف چندین بار با مقامات غرب در حاشیه اجلاس سالیانه مجمع عمومی سازمان ملل دیدار کردند.

در همین دوران، ایران با کشورهای روسیه، چین و هند و برخی از کشورهای آمریکای لاتین هم روابط مطلوبی داشت. حسن روحانی و محمدجواد ظریف بارها با سیاستمداران این کشورها دیدار کردند و در سفری که حسن روحانی به کوبا داشت، بر گسترش روابط با

کشورهای آمریکای لاتین تأکید کرد. همچنین بعد از برجام و رفع تحریم‌ها، میزان مبادلات تجاری ایران با این کشورها افزایش یافت و حتی روابط ایران با روسیه و چین مستحکم‌تر از گذشته شد.

تنش‌زدایی با جهان پیرامون

یکی از مهم‌ترین عوامل تمایز دیدگاه حسن روحانی با دولت‌های قبل را می‌توان در زمینه تصور و برداشت از نظام و هنجارهای بین‌الملل دانست. به این معنی که بر اساس دال مرکزی در این گفتمان، برداشت و رویکرد این دولت هم نسبت به نظام بین‌الملل و هنجارهای حاکم بر آن دگرگون شده بود. در دولت اعتدال روحانی، دال‌های «تعامل سازنده» و «تنش‌زدایی»، سیاست خارجی دولت او را در مسیری قرار داد که به کاهش ایران هراسی و توافق برجام منجر شد. روحانی و دستگاه سیاست خارجی او که دیپلمات‌های مجربی بودند، از این موضوع آگاه بودند که طرح شعار و ایجاد تنش با جهان پیرامون به ویژه غرب، مشکلات کشور از جمله مسأله هسته‌ای را حل نخواهد کرد و به همین دلیل و با وجود انتقاد از عملکرد نظام سلطه، خواستار تعاملی مسالمت‌جویانه بودند.

به عقیده روحانی، اعتدال در سیاست خارجی به معنی تسلیم و انفعال یا ستیز و تقابل نیست، بلکه به معنی تعامل مؤثر و سازنده با جهان است که باید با توجه به ارزش‌ها و آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران، میان واقع‌بینی و آرمان‌خواهی توازن لازم را برقرار کند. گفتمان اعتدال نیز مانند گفتمان عدالت‌محور، ساختار نظام بین‌الملل را عادلانه نمی‌دانست؛ اما برخلاف گفتمان کابینه‌های دولت نهم و دهم به ایجاد تحول تدریجی و نه دفعی در نظام بین‌الملل معتقد بود. بر پایه این گفتمان، اعضای کابینه از انجام هرگونه رفتار یا گفتار تهاجمی علیه ساختارهای حاکم بر نظام بین‌الملل از جمله رژیم‌ها، قواعد، سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی یا قواعد مرسوم پرهیز داشتند؛ اگرچه برحسب مورد آنها را مورد انتقاد قرار می‌دادند. در عین حال رویکردهای مصلحت‌اندیشانه و نرمی را با هدف اصلاح ساختار نظام بین‌الملل اتخاذ کرده بودند که جلب همکاری دیگران از جمله قدرت‌های نوظهور و استفاده از ابزارهای قانونی و مشروع همچون چندجانبه‌گرایی، مقابله نرم با زیاده‌خواهی‌های ایالات متحده توسعه روابط با قدرت‌های بزرگ غیر غربی از جمله آنها به شمار می‌آمد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۳: ۲۴).

در این دولت، از هرگونه تهاجم به ساختارهای فعلی نظام بین‌الملل خودداری می‌شد، ولی به منظور اصلاح زیرساخت‌های چنین نظامی با اتخاذ رویکردی اندیشمندانه و براساس مصلحت و واقعیت تلاش می‌شد از طریق همراهی کردن دیگران و با استفاده از ابزارهای قانونی همانند توسعه همه‌جانبه، روابط با بازیگران بزرگ، چندجانبه‌گرایی و مقابله نرم یا هژمونی‌گری، به اصطلاح نظام کنونی مبادرت ورزد (محمودخانی و کشیشیان، ۱۳۹۵: ۱۸-۱۷).

گفتمان دولت حسن روحانی ضمن پرهیز از مسائل ایدئولوژیک، سعی کرد تا منافع ملی را تحقق ببخشد و برای دستیابی به این هدف، الگوی همکاری و همزیستی مسالمت‌آمیز را به جای الگوی تقابل و تعارض در سیاست خارجی انتخاب کرد و معتقد بود تنش‌زدایی، عقلانیت و تدبیر، اعتمادسازی و مذاکره می‌تواند راه تعامل دوستانه ایران با همسایگان و دیگر دولت‌ها را هموار کند و در نتیجه به برآوردن منافع مردم و نظام جمهوری اسلامی منجر شود. روحانی، با پایبندی به برخی از دال‌های ایدئولوژیک کلان گفتمان انقلاب اسلامی، تنش‌زدایی با جهان پیرامون را به مثابه دال و عنصری تثبیت شده در گفتمان اعتدالی سیاست خارجی قرار داد.

تقویت روابط با همسایگان و کشورهای منطقه خاورمیانه

از جمله دال‌های دیگر در گفتمان دولت روحانی که در امتداد با سایر دال‌های شناور خصوصاً دال شناور تعامل سازنده قرار دارد، منطقه‌گرایی در این دولت بوده است. در انتخابات یازدهمین دوره ریاست جمهوری هم یکی از موضوعات مهمی که در جریان مصاحبه‌های حسن روحانی تأکید فراوانی بر آن شد، تلاش برای بهبود روابط با همسایگان و به خصوص کشورهای عربی بود. روحانی در این رابطه ضمن انتقاد

گسترده از سیاست دولت پیشین که روابط ایران و همسایگان را عمدتاً بر مدار تنش قرار داده و به جای آن روابط با کشورهای آمریکای لاتین گسترش یافته، خواهان تمرکز و توجه بیشتر بر همسایگان شد. در این زمینه او ضمن ابراز تمایل برای تداوم روابط با کشورهای آمریکای لاتین، تمرکز بیش از حد بر این کشورها و در نتیجه نادیده گرفتن همسایگان را اشتباهی بزرگ ارزیابی نمود (رضایی و ترابی، ۱۳۹۲: ۲۵).

روحانی سیاست تنش‌زدایی را نه تنها با جهان غرب دنبال کرد، بلکه تلاش نمود تا روابط ایران با کشورهای منطقه هم بهبود یابد و به دنبال اعتدال و دوراندیشی در این عرصه بود: «رایزنی دوجانبه و چندجانبه و همکاری بیشتر، تنها راه کاهش اختلافات و حل و فصل مشکلات منطقه‌ای است و ایران همواره آماده مشارکت در این عرصه است. ثبات و امنیت کشورهای منطقه به یکدیگر پیوند خورده است و ما خواستار حاکمیت روحیه اعتدال، برادری و حکمت و دوراندیشی در روابط میان کشورها هستیم» (روحانی، ۱۳۹۸: ۱).

از نظر روحانی و دستگاه سیاست خارجی او کشورهای منطقه مانند ترکیه، عربستان، قطر، عراق، عمان و ... باید در اولویت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران باشد، چرا که همکاری و روابط دوستانه با این کشورها نه تنها به ثبات و کاهش خشونت‌های فرقه‌ای منجر خواهد شد، بلکه به پیشرفت و توسعه این کشورها کمک خواهد کرد.

دولت حسن روحانی با به حاشیه بردن ابعاد ایدئولوژیک و انقلابی مانند صدور انقلاب و آرمان‌گرایی در تلاش بود ضمن احترام متقابل با کشورهای منطقه خاورمیانه، همزیستی مسالمت‌آمیز با آنها را انتخاب کرد و همکاری و تعاون را عامل اصلی همبستگی و توسعه روابط خارجی با کشورهای خاورمیانه می‌دانست. حسن روحانی و دستگاه سیاست خارجی او معتقد بودند به دلیل اشتراکات مذهبی، فرهنگی، تاریخی و جغرافیایی، ایران و کشورهای منطقه می‌توانند ضمن حل اختلافات در مسیر همکاری و روابط مطلوب گام بردارند.

احترام به قوانین و سازمان‌های بین‌المللی

روحانی برخلاف سلف خویش که نهادها و سازمان‌های بین‌المللی را ابزار دست قدرت‌های غربی می‌دانست و خواستار تغییر در رویه و عملکرد آنها بود، روابط مطلوبی در تعامل با این نهادها داشت. دولت حسن روحانی با بسیاری از نهادهای بین‌المللی مانند سازمان ملل، پیمان پاریس، شورای امنیت، آژانس بین‌المللی انرژی اتمی تعامل دوجانبه و چندجانبه داشت و مذاکرات هسته‌ای که به برجام منتهی شد، نمونه بارز تعهد دولت حسن روحانی به رژیم‌ها و نهادهای بین‌المللی بود. در این مذاکرات، ایران با نهادهای مختلفی از جمله شورای امنیت، آژانس بین‌المللی اتمی، اتحادیه اروپا و گروه ۱+۵ تعامل و گفت و گو کرد و با وجود خروج ترامپ و آمریکا از برجام، به این قرارداد بین‌المللی متعهد ماند.

برای دولت حسن روحانی، نهادها و سازمان‌های بین‌المللی تبلور، مذاکره، گفت و گو و همزیستی مسالمت‌آمیز میان دولت‌ها در محیط آنارشیک بین‌الملل بود. روحانی و دستگاه سیاست خارجی او، به این موضوع واقف بودند که غیریت‌سازی و با نهادهای بین‌المللی، رهاورد و چالش با نهادهای بین‌المللی رهاوردی برای منافع ملی و کشور ندارد و برای کاستن از هزینه‌ها و محدودیت‌ها، راه تعامل و گفت و گو با این نهادها را انتخاب کردند. در گفتمان سیاست خارجی دولت اعتدال، سیاست تعامل با نهادهای بین‌المللی، هم نوعی غیریت‌سازی با گفتمان دولت اصول‌گرای محمود احمدی‌نژاد بود و هم مفصل‌بندی گفتمانی نو با هویتی نو که به دنبال سازوکارهای مسالمت‌آمیز و پرهیز از تنش در مجامع بین‌المللی بود.

حسن روحانی و محمود جواد ظریف حضور در نهادها و سازمان‌های بین‌المللی، را فرصتی برای مذاکره و گفت و گو و تعامل و همزیستی مسالمت‌آمیز تلقی می‌کردند و به همین علت از بیان سخنان تنش‌زا در این مجامع خودداری می‌کردند. زیرا آنها، سازمان‌های بین‌المللی را به منزله ابزاری برای مذاکره و حل اختلافات میان دولت‌ها می‌دانستند و رویکردی دوستانه نسبت به آنها اتخاذ کردند.

رابطه براساس احترام متقابل

دولت اعتدال بنا بر تأکیدی که بر تعامل و رابطه با جهان داشت، راه رسیدن به اهداف انقلابی را در تعامل با جهان قلمداد کرده و خواستار پیگیری این اهداف در درازمدت بود. در این میان تأکید بر تعامل همه‌جانبه مستلزم روابط پایدار و مسالمت‌آمیز با همه جوامع بود که در حلقه کشورهای دشمن و غیرخودی محدود می‌شدند. به زبان دیگر در این دولت به واسطه اتخاذ رویکرد تعاملی اکثر جوامع در زمره خودی‌ها تلقی می‌کردند و حتی محدود جوامعی که رویکرد تقابلی با این دولت و کشور ایران دارند توصیه به تغییر رویکرد و تعامل با کشور ایران می‌شدند. اساساً بحث تعامل با جهان که از سوی گفتمان اعتدال مطرح شده است گواه بر سعی این دولت در راستای بازگرداندن ایران به جامعه جهانی و خروج از انزوا و در نتیجه رفع سوء تفاهات در مورد ایران بود تا از این طریق رأی جهان را نسبت به حسن نیت ایران معطوف سازد (جلالی‌زاده، ۱۳۹۷: ۱۳۶).

گفتمان اعتدال در رابطه با تعامل با جهان تأکید داشت که بازسازی و بهبود روابط دوجانبه و چندجانبه با کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی بر مبنای برابری و احترام متقابل در دستور کار قرار دارد و اقدام در این رابطه را شامل تلاش برای کاهش تنش‌ها، از سر راه برداشتن موانع و توسعه جامع روابط اقتصادی می‌دانست (جلالی‌زاده، ۱۳۹۷: ۱۳۷).

دولت اعتدال گرای حسن روحانی، دال احترام متقابل در سیاست خارجی را براساس اصل ۱۵۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در داره گفتمانی خویش تثبیت کرده بود تا ضمن رد سلطه هر دولت خارجی، از استقلال و تمامیت ارضی کشور دفاع کند. روحانی ضمن تأکید بر این‌که مخالفت و ستیز با هرگونه زورگویی، سلطه و تجاوز مخصوصاً تعرض نظامی جزیی از فرهنگ اسلامی، انقلابی و ایرانی است، به دولت‌های غربی توصیه کرد که با ایران با زبان تکریم و نه تهدید سخن بگویند. او اصل احترام متقابل را از دال‌ها و عناصر گفتمان اعتدالی اعلام کرد و گفت: «تعامل سازنده بر اساس احترام متقابل و از موضع برابر مبنای روابط ما با سایر کشورها را تشکیل می‌دهد و متناسب با رفتار و برخورد طرف‌های مقابل در جهت بهبود و ارتقای روابط حرکت می‌کنیم» (روحانی، ب ۱۳۹۲: ۲).

امنیت‌زدایی از مسئله هسته‌ای و برجام

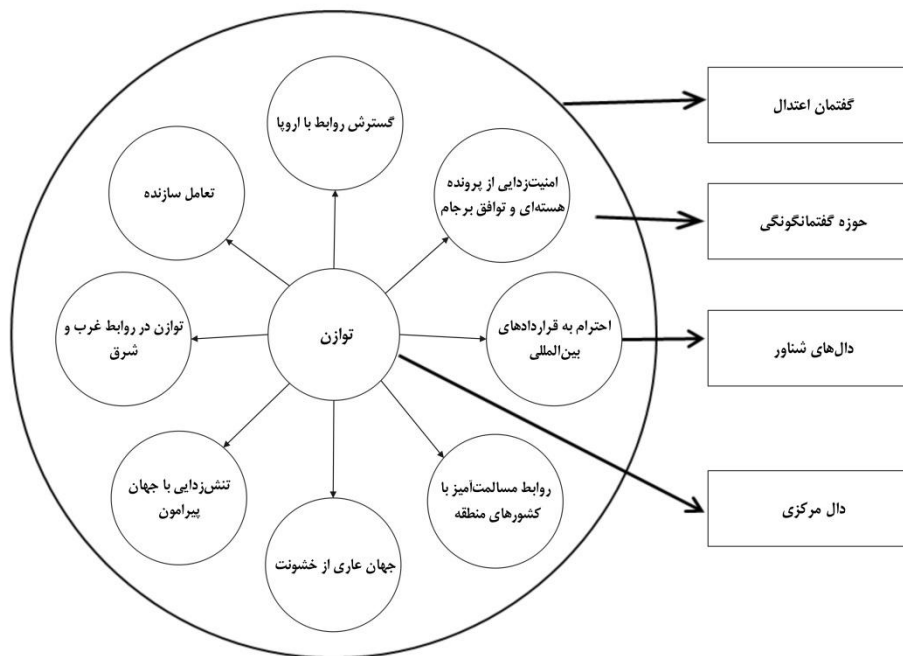
زمانی که حسن روحانی در انتخابات ریاست جمهوری به پیروزی رسید، پرونده هسته‌ای ایران شرایطی بحرانی داشت. چرا که در دولت محمود احمدی‌نژاد پرونده هسته‌ای از آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به شورای امنیت رفته بود و این شورا، تحریم‌های شدیدی علیه جمهوری اسلامی ایران وضع کرده بود. اقتصاد کشور با بحران مواجه شده بود و روحانی در مبارزات انتخاباتی با نقد بی‌پروای سیاست خارجی دولت قبل، اولویت اصلی دولتش را حل مسئله هسته‌ای، رفع تحریم‌ها و گشایش اقتصادی ذکر کرده بود.

دولت حسن روحانی با وعده «هدایت همزمان چرخش سانتریفیوژها و معیشت مردم»، به دنبال بهبود جایگاه ایران، نه براساس تقابل، بلکه بر مبنای تعامل سازنده با جهان بود. برخلاف اصول‌گرایان که موضوع هسته‌ای را به موضوعی محوری و هویتی تبدیل کرده بودند، او به دنبال به حاشیه راندن آن بود و به حل عادلانه و مسالمت‌آمیز اختلاف با غرب امیدوار بود. روحانی، بر اساس شعار اعتدال، آرمان‌گرایی همراه با واقع‌گرایی را به عنوان گفتمان سیاست خارجی خود معرفی کرد (باقری دولت‌آبادی و شفیعی سیف‌آبادی، ۱۴۰۰: ۲۸۵). دولت روحانی در مذاکرات هسته‌ای با استفاده از مکانیزم‌های برجسته‌سازی و به حاشیه‌رانی تلاش کرد تا گفتمان اعتدال را هژمونیک سازد و بر گفتمان‌های رقیب چیره شود:

۱. محورهای برجسته‌سازی: گفتمان دولت حسن روحانی با بهره‌گیری از استراتژی برجسته‌سازی، به دنبال نشان دادن نقاط مثبت سیاست هسته‌ای خود و تثبیت هژمونی این گفتمان بود.

- ✓ خارج کردن کشور از انزوای بین‌المللی از طریق تعامل سازنده، یکی از عمده محوره‌های گفتاری برای برجسته‌سازی دال سازنده در گفتار اعتدال هسته‌ای بود.
- ✓ رفع تحریم‌های بین‌المللی و بهبود زندگی و معیشت مردم از طریق شکستن ساختار تحریم‌ها بواسطه تعامل سازنده و مؤثر با جهان از دیگر استراتژی‌های گفتاری حسن روحانی برای برجسته‌سازی گفتار هسته‌ای خود بود.
- ✓ برجسته‌سازی گفتار هسته‌ای خود از طریق تأکید بر حل مسئله هسته‌ای از راه همکاری و مذاکره با غرب به جای پیگیری سیاست‌های هزینه‌ساز و ماجراجویانه.
- ✓ توازن‌بخشی میان حق و تکلیف در موضوع هسته‌ای و حفاظت از دستاوردهای هسته‌ای از طریق اعتمادسازی و تعامل سازنده با جهان در استراتژی برجسته‌سازی گفتار اعتدال هسته‌ای جایگاه ویژه‌ای داشت.
- ✓ پیگیری موضوع گفتاری تنش‌زدایی با قدرت‌های بزرگ به ویژه ایالات متحده آمریکا در موضوع هسته‌ای به عنوان منطقی‌ترین راه برای حل کم هزینه موضوع هسته‌ای.
- ✓ تأکید بر حمایت رهبر انقلاب اسلامی از رویکرد هسته‌ای دولت و برجسته‌سازی «ترمش قهرمانانه» به عنوان چراغ سبزی بر تعامل با جهان بر سر پرونده هسته‌ای (دهقانی فیروزآبادی و عطائی، ۱۳۹۵: ۲۳۲).
۲. محوره‌های طرد و به حاشیه‌رانی: دولت اعتدال علاوه بر کاربرد استراتژی برجسته‌سازی، از استراتژی طرد و به حاشیه‌رانی هم برای واسازی و ساختار شکنی دال هسته‌ای دولت اصول‌گرای محمود احمدی نژاد بهره برد تا دال هسته‌ای گفتمان خویش را تثبیت و هژمون کند. از جمله محوره‌های استراتژی طرد و به حاشیه‌رانی دال هسته‌ای در گفتمان دولت حسن روحانی عبارت است از:
- ✓ ماجراجویی و درشت‌گویی در موضوع هسته‌ای، که نتیجه‌ای جز تحصیل هزینه به کشور ندارد، از جمله نکاتی است که برای طرد گفتمان رقیب بر آن تأکید می‌شود.
- ✓ برجسته‌سازی درک ناقص از واقعیت‌های جهانی و بی‌توجهی به الزامات کنش در عرصه بین‌المللی توسط گفتمان رقیب برای ناکارآمد نشان دادن آن نزد افکار عمومی.
- ✓ تأکید بر منزوی کردن کشور در جهان از طریق بی‌اعتنایی به خردورزی و عقلانیت بر سر موضوع هسته‌ای، برای شالوده شکنی از دال مرکزی گفتمان ستیزش، در گفتار حاملان گفتار هسته‌ای دولت روحانی مشهود بود.
- ✓ برجسته کردن این نکته که فشارهای بین‌المللی و تحریم‌های همه جانبه اقتصادی نتیجه عملکرد گفتمان رقیب در موضوع هسته‌ای بوده است.
- ✓ شعارزدگی و توهم در مواجهه با موضوع هسته‌ای به جای تکیه بر عقلانیت در گفتمان رقیب از جمله استراتژی‌های طرد در گفتار اعتدالی روحانی به شمار می‌رفت.
- ✓ تأکید بر سود بردن برخی افراد از تحریم‌ها به بهانه ایستادگی و مقاومت بر سر موضوع هسته‌ای در مقابل آمریکا، برای به انزوا کشاندن گفتمان رقیب در سطح اجتماعی به کار گرفته شد (دهقانی فیروزآبادی و عطائی، ۱۳۹۵: ۲۳۳-۲۳۲).
- دولت اعتدال بعد از تدوین خط‌مشی مشخص نسبت به مسئله هسته‌ای، در وارد مذاکرات هسته‌ای با گروه ۱+۵ شد و پس از این مذاکرات به ثمر نشست و ایران و گروه ۱+۵ توافق موسوم به برجام را امضاء کردند. دولت اعتدال، برجام را به عنوان نمونه‌ای بارز از سیاست تعامل و تنش‌زدایی با جهان پیرامون می‌دانست که ضمن به حاشیه‌رانی گفتمان تهاجمی دولت پیشین، خود حامل گفتمانی نو در سیاست خارجی بود که به تحقق منافع ملی و امنیت‌زدایی از پرونده هسته‌ای و رفع تحریم‌ها منجر شد.
- گفتمان اعتدال در مذاکرات هسته‌ای با گروه ۱+۵، دال‌های آرمان‌گرایی، انقلابی‌گری، را به حاشیه برد، چرا که معتقد بود تثبیت این دال‌ها در گفتمان سیاست خارجی به واگرایی و شالوده‌شکنی چهارچوب مذاکرات منجر خواهد شد و جز هزینه و انزوای رهاوردی برای دولت و ملت ایران به همراه نخواهد داشت. بنابراین حسن روحانی و تیم مذاکره کننده دولت اعتدال، دال‌های تنش‌زدایی، همزیستی مسالمت‌آمیز،

احترام متقابل، نفی سلطه‌پذیری و امنیت‌زدایی را در گفتمان سیاست خارجی و به ویژه پرونده هسته‌ای تثبیت کردند تا مسیر توافق و متعاقب آن رفع تحریم‌ها و گشایش اقتصادی هموار شود. و پس از بیست و دو ماه این مذاکرات در ۲۳ تیر ۱۳۹۴ به ثمر نشست.

نمودار ۱: گفتمان سیاست خارجی دولت حسن روحانی

نمودار (۱) مبین گفتمان، حوزه گفتمان‌نگونی، دال مرکزی و دال‌های شناور سیاست خارجی دولت روحانی است. گفتمان سیاست خارجی این دولت، متأثر از ایده‌های اعتدال است. دال مرکزی این گفتمان توازن است و دال‌های شناور آن شامل روابط مسالمت‌آمیز با کشورهای منطقه، جهان عاری از خشونت، تنش‌زدایی با جهان پیرامون، توازن در روابط غرب و شرق، احترام به قراردادهای بین‌المللی، تعامل سازنده، گسترش روابط با اروپا، امنیت‌زدایی از پرونده هسته‌ای و توافق برجام است. همه دال‌های شناور گفتمان سیاست خارجی دولت روحانی براساس دال مرکزی یعنی توازن هویت و معنا پیدا می‌کنند و حوزه‌ای است که دال‌های مرکزی و شناور خود را در آن تثبیت می‌کنند.

نتیجه‌گیری

در گفتمان اعتدالی دکتر حسن روحانی، در مقایسه با سایر گفتمان‌های انقلاب اسلامی سعی شده بود تا تفسیرهای ملایم‌تری در خصوص موضوعات و مسائل ایدئولوژیک ارائه شود. در این برداشت و در مقابل تأکید بر منافع ملی بود؛ زیرا عنصر ایدئولوژی‌گرایی اعتدالی ایجاب می‌کند که میان هر دو جنبه واقع‌گرایانه و آرمان‌گرایانه یا میان اهداف ملی و ایدئولوژیکی جمهوری اسلامی توازن رعایت شود. ایدئولوژی‌گرایی اعتدالی بر آن بود تا ضمن تأکید بر اصول بنیادین و ارزش‌های اساسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی به رعایت توازن و تعادل در اهداف ملی و فراملی به دور از هرگونه افراط و تفریط پایبند بماند.

گفتمان اعتدالی دولت حسن روحانی، با قرائت منعطف از ایدئولوژی انقلاب اسلامی دال‌های شناور و وقته‌هایی این ایدئولوژی مانند نفی سلطه‌جویی، نفی سلطه‌پذیری، احترام به قراردادهای و معاهدات بین‌المللی حل اختلافات بین‌المللی از طریق مسالمت‌آمیز و پذیرش حکمیت بر

اساس حق و عدل، تعاون و مشارکت و نقش فعال داشتن در امور بین‌المللی، مقابله به مثل در موارد لازم، تقدیم و ترجیح روابط با کشورهای اسلامی بر کشورهای غیراسلامی و رعایت عزت، حکمت و مصلحت را در حوزه گفتمان‌گرایی سیاست خارجی خود تثبیت کرده و ضمن توجه به آموزه‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی، ماهیت ملی دولت را هم مدنظر قرار داده و توازن میان جنبه‌های ملی و فراملی برقرار کرد. گفتمان سیاست خارجی دولت حسن روحانی، ترجمان بخشی از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بود که تنش‌زدایی با جهان پیرامون و احترام به قراردادهای بین‌المللی، حل مشکلات مردم و جامعه، ارتباط مطلوب با کشورهای جهان اسلام را در پیش گرفته بود و رعایت اصولی مانند مصلحت و منافع ملی در حوزه گفتمانی به عنوان اولویت‌های سیاست خارجی تعیین کرده بود. بنابراین بدیهی است که بخشی از دال‌های ایدئولوژی انقلاب اسلامی مانند امت‌گرایی، بین‌المللی‌گرایی اسلامی، مقابله با نظام سلطه، رد ساختار نظام بین‌الملل و حمایت از مستضعفان و جنبش‌های آزادی‌بخش در حوزه گفتمان‌گرایی دولت اعتدال جایی نداشت. چرا که دال مرکزی اعتدال و هویت گفتمانی دولت روحانی ایجاب می‌کرد که به دنبال کاهش تنش با نظام سلطه و ساختار نظام بین‌الملل، رعایت احترام متقابل، حل مسائل از طریق دیپلماسی، همزیستی مسالمت‌آمیز، گسترش ارتباطات بین‌المللی، رفع تحریم‌ها و تکریم و نه تهدید باشد.

به یک معنا، گفتمان سیاست خارجی دولت حسن روحانی، خرده گفتمانی در درون گفتمان کلان انقلاب اسلامی بود که هویت خویش را بنا به دال‌های مصلحت و حکمت و شرایط کشور و ساختار نظام بین‌الملل، مفصل‌بندی کرد، با رد دال‌های گفتمان دولت اصول‌گرای عدالت‌محور محمود احمدی‌نژاد، با گفتمان سیاست خارجی آن دولت غیریت‌سازی کرد و آن بخش از دال‌ها و دقایق ایدئولوژی انقلاب اسلامی را در گفتمان خود تثبیت نمود که به رفع تحریم‌ها و کاهش تنش‌ها کمک کند. گرچه گفتمان اعتدال بخشی از چرخه گفتمانی ایدئولوژی انقلاب اسلامی ایران بود، اما در چنین گفتمانی افتراقات و تفاوت‌های اساسی با گفتمان دولت اصول‌گرای عدالت‌گرا وجود داشت و شرایط کشور و گفتمان نظام بین‌الملل، گفتمان اعتدال را به لزوم انتخاب دال‌هایی متناسب با حل پرونده هسته‌ای و رفع تحریم‌ها وادار کرد.

منابع

۱. آجیلی، هادی و افشاریان، رحیم. (۱۳۹۵). گفتمان اعتدال در سیاست خارجی دولت یازدهم، پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۹(۵)، صص ۷۳-۴۳.
۲. باقری دولت‌آبادی، علی و شفیعی سیف‌آبادی، محسن. (۱۴۰۰). سیاست خارجی ایران از ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۰؛ نگاهی از درون، تهران: تیسرا.
۳. تاجیک، محمدرضا و دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال. (۱۳۸۲). الگوهای صدور انقلاب در گفتمان‌های سیاست خارجی، راهبرد، ۱۵، صص ۸۰-۶۱.
۴. جلالی‌زاده، هادی (۱۳۹۷). بررسی مقایسه‌ای سیاست خارجی دولت‌های محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی از منظر تحلیل گفتمان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه یزد.
۵. حاجی مینه، رحمت. (۱۳۹۲). سیاست خارجی اعتدال‌گرا از منظر نقش، چکیده مقالات همایش سیاست خارجی اعتدال‌گرا، تدوین و گردآوری: ضیاء الدین صبوری، تهران: ششمین همایش سالیانه انجمن ایرانی روابط بین‌الملل با مشارکت معاونت آموزش و پژوهش و دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
۶. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال. (۱۳۹۳). گفتمان اعتدال‌گرایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه سیاست خارجی، ۲۸ (۱)، صص ۳۹-۱.
۷. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و عطائی، مهدی. (۱۳۹۵). گفتمان‌های هسته‌ای در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۸. رضایی، علی‌اکبر و محمدی مقدم آبدگاه، اردشیر. (۱۴۰۱). بررسی دیپلماسی جمهوری اسلامی در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی، آفاق علوم انسانی، ۶۰، صص ۵۲-۳۷.
۹. رضایی، علیرضا و ترابی، قاسم. (۱۳۹۲). سیاست خارجی دولت حسن روحانی، تعامل سازنده در چهارچوب دولت توسعه‌گرا، تحقیقات سیاسی بین‌المللی، ۱۱(۱۵)، صص ۱۶۱-۱۳۱.
۱۰. روحانی، حسن. (۱۳۸۹). سیاست خارجی و آینده نفت و گاز ایران. فصلنامه روابط خارجی، ۲(۳)، صص ۳۷-۳.
۱۱. روحانی، حسن. (۱۳۹۲). رئیس‌جمهور: با تکریم با ایران سخن بگویند نه تحریم، روزنامه دنیای اقتصاد، کد خبر: ۲۷۴۵۱۳۷.
۱۲. روحانی، حسن. (۱۳۹۲). سخنرانی در جمع اعضای انجمن آسیایی شورای روابط بین‌الملل آمریکا.
۱۳. روحانی، حسن. (۱۳۹۸). در دیدار امیر قطر مطرح شد: روحانی: همکاری با کشورهای همسایه از اصول ثابت سیاست خارجی ایران است، خبرگزاری ایرنا، کد خبر: ۸۳۳۵۴۳۴۸، موجود در: <https://www.irna.ir/news/83354348/>
۱۴. قریشی، فردین، علیزاده اقدام، محمدباقر و زائر کعبه، رحیم. (۱۳۹۶). تحول گفتمان عدالت در ایران: مطالعه موردی دولت‌های محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی. دو فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۶(۲)، صص ۱۸۰-۱۴۳.
۱۵. گل‌پرور، مجید؛ محمدی؛ زهرا و ناجی، حنا. (۱۴۰۳). مطالعه تطبیقی تأثیر گفتمان‌های انقلاب اسلامی حاکم بر کابینه‌های احمدی‌نژاد و روحانی بر سیاست خارجی ایران، انقلاب پژوهی، ۲(۳)، صص ۲۴۴-۲۲۳.
۱۶. محمدنیا، مهدی. (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی سیاست خارجی دولت‌های اصول‌گرا و اعتدال، سیاست پژوهی، ۲(۱)، صص ۲۰۴-۱۷۵.
۱۷. محمودی‌کیا، محمد. (۱۳۹۷). منطق و جهان‌نگرش سیاست خارجی دولت روحانی، تحقیقات سیاسی و بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا، ۳۴، صص ۱۷۸-۱۵۱.
18. Akbarzadeh, Shahram and Conduit, Dara.(2016), Iran in the World: President Rouhani's Foreign Policy, Palgrave Macmillan New York.
19. Dabirimehr, Amir and Tabatabai Fatmi, Malihe. (2014). Laclau and Mouffe's Theory of Discourse, Journal of Novel Applied Sciences, 3 (11),pp 1283-1287.
20. Howarth, D. J., & Stavarakakis, Y. (2000). Introducing discourse theory and political analysis.
21. D. J. Howarth, A. J. Norval & Y. Stavarakakis (Eds.), Discourse theory and political analysis: Identities, hegemonies and social change (pp. 1-23). Manchester:
22. Khalaji A.(2007). 1997-2005. "Theoretical Discrepancies and Political Failure in the Reformist Discourse" (1997-2005)", PhD thesis, Political Science, Tehran University
- Laclau and Chantal Mouffe, Journal Communication Spectrum: Capturing New Perspectives in Communication , Vol. 11(1) pp. 1-11.
23. Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics. Verso Books.
24. Manchester University Pres Narwaya,Gunter.(2021), discourse Analysis in the Perspective of Ernesto.
25. Walton, Sara. (2014), Engaging with a Laclau & Mouffe informed discourse analysis: a proposed framework, Qualitative Research in Organizations and Management, 9(4),pp. 351-370
26. Zaccara,Luciano(2020), Foreign Policy of Iran under President Hassan Rouhani's First Term (2013–2017), Palgrave Macmillan Singapore.